

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології
на тему:

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАГАТОЗНАЧНИХ ЛЕКСЕМ В СУЧАСНІЙ
ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Студентки групи Яп05-21
факультету східної і слов'янської
філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми:
Японська мова і література та
переклад, західноєвропейська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – японська

Івженко Діани Сергіївни

Науковий керівник:
д. філ. н., доц. Палатовська О.В.

Національна шкала

Кількість балів

Оцінка ЄКТС

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
ЯВИЩЕ ПОЛІСЕМІЇ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	6
1.1. Полісемія та її роль у сучасній японській мові	6
1.2. Історичне тло виникнення полісемантичних лексем японської мови.....	9
Висновки до Розділу 1	11
РОЗДІЛ 2	13
ЛЕКСИЧНА БАГАТОЗНАЧНІСТЬ І ЇЇ ПРЕДСТАВЛЕННЯ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	13
2.1. Стилiстичне використання полісемії в японській мові.....	13
2.2. Прояв полісемії японських лексем у сучасному інтернет-просторі та повсякденному спілкуванні	18
2.3. Освітлення проблеми перекладу полісемантичних слів японської мови іноземною.....	22
Висновки до Розділу 2	25
ВИСНОВКИ	27
要約	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Сучасна японська мова є результатом довготривалого історичного розвитку, вимушених часом та обставинами змін, формуванням нових та вдосконаленням загальновідомих понять, що зароджуються у мовленні від початку існування держави та продовжують з'являтися у наш час. Впродовж багатьох століть до словникового складу включають нові терміни та слова на позначення різноманітних явищ людського існування, як усвідомлених духовно, так і відчутних фізично: побачене, почуте чи ледь вловне на нюх. З часом набутий досвід почав перетворюватись у нескінченну скарбницю інформації. Його супроводжувало бажання описати кожную дрібницю найбільш влучно, наділити значенням та передати вдалим і прийнятним словом. Для того, щоб виразити всю глибину поняття, не завжди вдавалися до створення чогось нового, натомість – розпочали керуватись аналогіями та асоціаціями зі знайомими всім образами. Прагнення створити зрозумілі кожному та змістовні позначення спіткало до повторного використання уже вживаних понять для опису нових та небачених досі явищ. Таким чином, з'явилося підґрунтя для появи полісемії у мові та мовленні.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що полісемія становить невіддільну частину японської мови та виконує роль основного засобу насичення мовлення різноманіттям. Багатозначні слова не лише застосовувались японцями в класичній літературі та зберігаються у давніх писемних пам'ятках, але й справляються з функцією спрощення сучасного мовлення, продовжуючи своє існування на просторах інтернету та в новітніх дослідженнях. Важливість розуміння сенсу полісемантичних лексем та освоєння їх перекладу, безумовно, продовжує рости з кожним днем.

Всупереч тому, що майбутнє не є достеменно відомим, на підставі тенденції спрощення, що наразі панує серед носіїв японської мови, яка продовжує активно збагачуватись та розвиватись у наш час, можна зробити висновок, що полісемія відповідає найважливішим потребам у сучасному японському мовленні. Тому дослідження цієї теми становить величезну цінність як для філологів, так і для перекладачів. Існує чимало праць, що базуються на вивченні явища полісемії у

японській мові, однак матеріали українською мовою практично неможливо знайти. Дослідження цієї галузі складно вважати загальнодоступним, тому що основну частину теоретичної бази становлять роботи іноземних дослідників. Отже, поглиблене вивчення полісемії відіграє важливу роль для розширення меж знань з японської мови.

Мета роботи полягає у тому, щоб окреслити роль полісемії у сучасній японській мові, а також визначити взаємозв'язок між її розвитком та актуальними тенденціями збагачення словникового складу мови.

Завдання роботи:

1. Аналіз загальних відомостей про полісемію у сучасній японській мові та історичний розвиток усвідомленості суспільства щодо цінності багатозначних слів.
2. Дослідження стилістичного використання багатозначних лексем у мові, а також концепцій і методів вивчення полісемії, їх застосування у сучасному японському мовленні.
3. Порівняння первинних і другорядних значень полісемантичних лексем, що виникли в умовах спілкування в інтернет-просторі, на прикладах актуальних мовних одиниць, які побутують у соціальних мережах.
4. Визначення складнощів у перекладі японського тексту іноземною мовою, що виникають внаслідок полісемії в мові оригіналу.

Об'єктом дослідження є полісемантичні лексеми японської мови.

Предмет аналізу – новітні багатозначні лексичні одиниці японської мови, що активно використовуються в інтернет-просторі та повсякденному спілкуванні.

Протягом дослідження ми скористалися **методом** порівняння та зіставлення, щоб виявити відмінні особливості первинних та похідних значень полісемантичних одиниць японської мови, а також дослідити шляхи їх утворення.

Матеріалом для дослідження слугували японські соціальні мережи (Twitter, Instagram, Yahoo), з яких методом суцільної вибірки було вилучені найчастотніші полісемантичні лексичні одиниці.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше розглянуті новітні багатозначні лексеми, що активно використовуються в сучасному інтернет-просторі. Внаслідок того, що багатозначні слова становлять значну частину словникового складу мови, вагому цінність у її вивченні складають дослідження причин виникнення полісемантичних лексем, методів аналізу їх значень та способів вдалого застосування у мовленні. Тому наукова робота з окресленої теми здатна сприяти подальшому розвитку вивчення багатозначних одиниць японської мови на основі сучасного мовлення.

Практичне значення роботи. Полісемія займає важливе місце у системі японської мови. Результати і матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні лексикології японської мови і практичного курсу японської мови. Крім того, проведений аналіз і сформовані висновки можуть стати основою для поглибленого дослідження сучасних прикладів функціонування полісемії у мовленні, що наразі побутують в суспільстві.

Наукова робота містить два розділи основної частини, з яких у першому сформувався два підрозділи, а у другому – три. Загалом, дослідження становить двадцять сім сторінок, без урахування змісту, списку використаних джерел і анотації японською мовою. Під час роботи було опрацьовано та використано двадцять два наукових джерела, що подані у вигляді списку в кінці дослідження, відповідно до вимог до виконання курсових робіт.

РОЗДІЛ 1

ЯВИЩЕ ПОЛІСЕМІЇ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Полісемія та її роль у сучасній японській мові

У будь-якій мові світу доволі часто зустрічаються багатозначні слова, що приховують в собі певний зміст, який одразу не завжди вдається розпізнати. Зазвичай, переклад таких лексичних одиниць потребує від перекладача поглиблених знань з іноземної мови, розуміння особливостей формування її лексичного фонду, а також вмінь знаходити еквіваленти для багатозначних слів у мові перекладу, спираючись на контекст ситуації, в якій функціонує слово. Тому для того, щоб правильно усвідомити значення сказаного чи написаного японською мовою, потрібен не лише задовільний рівень володіння основами мовлення, але й навички роботи з її активними елементами, такими як синоніми, омоніми, полісемантичні слова та ін.

Багатозначність, або *полісемія* (多義性 /tagisei/) – це наявність в елемента системи мови декількох значень, що здебільшого формуються історично на основі схожих предметів чи явищ, які визнаються подібними метафорично або мають достеменну природу існування, котра наочно прослідковується у відкритому та прямому сенсі розуміння. Інакше кажучи, залежно від походження та етимологічного розвитку полісемантичного слова, що формує семантичну цілісність, виокремлюють прямі та переносні значення. Перші з яких, відповідно, передають первинний сенс слова, а інший окреслює його вторинну суть, використовуючи вихідні асоціативні ряди та метафоричну вірогідність при формуванні цього значення (Словник літературознавчих термінів, 2011).

Іноді в лінгвістиці терміни «полісемія» та «багатозначність» розмежовуються (Baldinger, 1980; Кочерган, 2001 та ін.), але в нашій роботі ми вважатимемо їх синонімами відносно до японської системи мови. На початку свого існування полісемію називали 曖昧 /aimai/, що в буквальному сенсі цього слова означає *неоднозначність* (Encyclopaedia Britannica Online, 2012). Залежно від ситуації, цю назву можна порівняти саме з поняттям «багатозначність», а науковий термін 多義性

/tagisei/ виник пізніше та використовується і наразі в публіцистичному та науковому стилі японського мовлення. Він окреслює полісемію як явище поєднання у слові декількох значень, що виникає у лексичному фонді мови, тому більше співвідноситься з поняттям «полісемія» в знайомому нам розумінні.

Японський дослідник Хісанорі Ідзіма у своїй статті 語彙意味論から見た多義性 /goiimiron kara mita tagisei/ – «Полісемія з точки зору лексичної семантики» – на онлайн-платформі Note (2023), пояснює явище багатозначності як властивість слова виконувати вагому роль в системі японської мови завдяки своїй багатофункціональності, що сформована здатністю лексеми набувати відмінних значень залежно від контексту, та попри цей загальновідомий факт, не втрачати своє первинне місце та роль у лексичному фонді мови. *Лексична семантика* (語彙意味論 /goiimiron/) – це розділ лінгвістики, що досліджує значення елементів системи мови (Encyclopaedia Britannica Online, 2012). Науковець підкреслює, що полісемія є чи не найголовнішою темою досліджень зазначеної частини семантики. Цей факт відкрито пов'язаний з тим, що багатозначність лексем визначає роль і місце слова у мовленні, а тому значно впливає на розуміння основи семантичної системи японської мови.

Загальновідомим є факт, що лексичне значення слів японської мови не є сталим та на постійній основі зазнає змін, з давніх часів і до сучасності наповнення мовлення, що сформувалось саме завдяки процесу розвитку та збагачення мови. Лексема набуває нового змісту у результаті зміни погляду суспільства на слово та його значення. Людство підсвідомо формує абстрактні або фізичні засади прагнення наділити елемент системи мови значенням, відмінним від первинного, що установлене у лексичному фонді мови. Внаслідок цих процесів виникають різні типи трансформації значення, такі як формування нового змісту за допомогою метафори – *метафоризація* (隱喩化 /inyuka/), перенесення назви одного явища на інше у зв'язку з очевидною чи логічною суміжністю закладеної в них суті – *метонімізація* (換喩化 /kanyu/), творення значення в одного явища шляхом його підлеглості впливу іншого, подібного за своїм сенсом – *асиміляція* (同化 /do:ka/) та ін. (Комарницька, та Комісаров, 2012).

Останнім часом тема полісемії у японській мові розпочала підійматись значно частіше у порівнянні з минулими десятиліттями. Щодо цього також свідчить опитування серед японців «Про багатозначні лексеми в повсякденному житті» (2024), яке було проведено торговельною компанією Kaunet. Результати демонструють, що проблема полісемантичних слів доволі загостилась і суспільство потребує глибшого розуміння цієї теми та застосування знань щодо неї у повсякденному житті. Одним зі свідчень, що було отримано у процесі опитування, стала інформація щодо того, наскільки часто респонденти відчують складнощі у розумінні сенсу багатозначних слів, зустрічаючись із ними в побуті. Відповідь опитаної групи людей засвідчила, що понад половини з них зіштовхуються з труднощами доволі часто та увесь час. Тому було зроблено висновки, що суспільство потребує розумного використання багатозначних слів та глибокого усвідомлення щодо способів застосування полісемії та її розуміння. Для забезпечення громадян потрібними знаннями, компанії пропонують висвітлення теми багатозначності не лише у науковому середовищі на рівні лінгвістичних досліджень, але й серед побуту та повсякденного життя.

На думку японських дослідників, багатозначність є ознакою гнучкості мови та культурного багатства, що підсилюється всеосяжним розширенням абстрактного мислення. Попри труднощі у повному розумінні слова, що виникають через його полісемантичність, багатозначність наповнює мову різноманітністю понять, збагачує мовлення змістовним вираженням усього спектру емоцій та насичує суб'єктивно сталий словниковий склад мовлення своєрідністю і неординарністю, уникаючи однотипних поглядів та односторонньої оцінки явищ. Полісемія в японській мові вважається засобом вираження незліченного різноманіття понять доволі обмеженою кількістю слів, що невідступно залишаються основою словникового складу японської мови, та не витісняє одні лексеми прийдешніми, а наповнює усталені елементи мови новим змістом.

1.2. Історичне тло виникнення полісемантичних лексем японської мови

Явище багатозначності слова, як наразі, так і з першої згадки свого існування, формується внаслідок протистояння доволі усталеного та обмеженого лексичного

фонду мови бажанню окреслювати поняття навколишнього світу та широкого емоціонального спектра почуттів людини як частини суспільства, яке і проявляє не лише намір насичувати мову первинно створеними словами, але і надавати нового сенсу встановленому роками словникового складу, що заведено вважати корінням нації. Досвід життя та зміни в довкіллі сприяють задуму певним чином окреслити ті чи інші поняття та явища, пояснити зміст зрозумілими досі словами, не вдаючись до втручання в історично закладені основи мови з наміром поповнити лексичний фонд надмірною кількістю нових слів, які не здатні достатньо швидко укорінюватись серед численного населення через те, що на процес розповсюдження та звикання до нового обрамлення мови суспільство потребує значно вагомий проміжок часу, за який виникало б непосильне для мислення лексичне навантаження від кількості однозначних понять (Комарницька, та Комісаров, 2012).

Внаслідок необмеженості людського мислення, що схильне до зіставлення логічних асоціативних рядів та розуміння абстрактності сенсу навколишнього світу, устаткувалось прагнення осмислити слово не лише у його первинності та очевидній змістовності, але й умовно визначити шляхи накладення значення лексеми на донині небачене явище чи поняття. В першу чергу, полісемія виникає на основі бажання самого людства, яке керується прагненням забезпечити особистий комфорт та зручність у мовленні для вираження повного змісту власних безмежних міркувань і внутрішнього простору свідомості.

Як уже зазначалось вище, починаючи з моменту свого зародження, явище полісемії в японській мові мало назву 曖昧 /aimai/, що у перекладі українською звучить як *неоднозначність*, та іноді це слово також використовують стосовно багатозначності в сучасному мовленні. Попри зазначений факт, офіційно у науковому середовищі явище полісемії як лексичний термін отримало назву 多義性 /tagisei/, проте інколи ще можна почути застосування слова 不明瞭 /fumeiryō/ для позначення цього поняття. У наш час аналогія між назвою незапам'ятних часів та сучасним усталеним у наукових дослідженнях найменуванням вважається загальнозрозумілою, тому не дивно помітити в історії лексикології чи дисертаціях на вказану тему термін

曖昧 /aimai/ з його застарілим значенням, що з'являється в тексті на позначення полісемії.

Переломний момент у ставленні самих японців до багатозначних лексем та переосмислення насиченості японської мови явищем полісемії відбувся завдяки опублікованій у 1972 році книзі під назвою 曖昧の七つの型 /aimai-no nanatsu-no kata/ – «Сім типів багатозначності», що була написана Вільямом Емпсоном. Основний її зміст полягав у визначенні семи основних видів полісемантичних слів, що підкреслюються як особливість наявності у лексеми декількох значень з точки зору літературного прийому, тобто своєрідного художнього методу зацікавлення читача письменником у літературних творах. Емпсон представив перед суспільством полісемію не у вигляді ознаки зубожілості лексичного фонду мови, а саме як спосіб яскравого та неординарного вираження небачених досі почуттів та явищ знайомими читачу словами. Серед цих типів за їх особливостями вчений виділив:

- метафору, що окреслює сенс двох різних явищ у вигляді однакового змісту;
- метафоричні слова, які первинно містять у собі одночасно два значення;
- поняття, які набувають двох різних значень, виходячи із контексту;
- кілька сутностей одного слова, що не збігаються, однак були використані для того, щоб передати неоднозначний душевний стан автора;
- ситуації, у яких автор сам не знає, що саме планує написати та вирішує, в якому значенні використати те чи інше слово, уже в процесі створення твору;
- метафори, пояснення до яких не надано автором, тому читачам доводиться знаходити сенс за допомогою власних поглядів і думок;
- неоднозначні поняття, одне змістове наповнення яких суперечить іншому, що художньо підкреслює розбіжності у свідомості людини (Encyclopædia Britannica Online, 2012).

З розвитком полісемії почали також виникати проблеми у розмежуванні явища багатозначності від інших йому подібних. Особлива увага приділяється дискусії навколо відмінних рис полісемії та омонімії, щодо яких суперечки між науковцями не припинились досі. Причина неоднозначності розрізнення цих двох особливостей

елементів мовної системи полягає у тому, що пояснення вказаних термінів не є точними та достатньо відмінними, щоб схарактеризувати різні аспекти того чи іншого слова. Більшою мірою, це спричинено тим, що історично *омоніми* (同音異義語 /do: onigigo/) з'являються внаслідок розпаду значення полісемантичного слова, тому визначення цього терміну не надає достатньо інформації для окреслення чіткої межі між значеннями, що історично походять від одного слова, та поняттями, змістове наповнення яких розвивалося абсолютно розмежовано один від одного. Омонімія – це явище співзвучності двох різних за значенням понять, що можуть відрізнятись графічно (日本国語大辞典, 2006). Для розмежування омонімічних лексем від багатозначних слід вдаватись до етимології слова, його історичного зародження в мові, процесу розвитку та удосконалення від давніх часів і до сьогодення. Однак, саме цей факт і підкреслює складність у визначенні належності слова до групи омонімічних чи полісемантичних понять внаслідок того, що не всі лексеми мають науково аргументоване історичне підґрунтя та підтверджений факт первинного зародження у тому чи іншому вигляді. Тому не завжди вдається визначити, пов'язані елементи системи мови історично чи випадково набули однакового звучання у процесі розвитку.

Висновки до Розділу 1

Полісемія являє собою наявність в однієї лексеми кількох різних значень, що можуть мати схожий сенс чи окреслювати абсолютно відмінні поняття. Історично сформовані визначення можуть утворюватися на основі прямого і переносного значення слова. Трансформація сенсу лексеми відбувається у вигляді процесів метафоризації, метонімізації, асиміляції та ін. В залежності від цього аспекту, історично закладається початок появи складнощів у розумінні зв'язку між різними значеннями однієї лексеми.

Багатозначність слова розподіляється на синтагматичну та парадигматичну полісемію. У випадку першого типу, кожне зі значень полісемантичної лексеми залежить від контексту мовлення та має здатність змінюватися при перебудові

змістового оточення. Другий же тип, навпаки, проявляється у тому, що значення слова є абсолютно незмінним і закріплюється саме за лексемою, а не контекстом чи змістовим наповненням. Лексеми синтагматичної полісемії не визначаються як багатозначні у словниках з огляду на те, що немає підстави вважати, що вони мають широкий аспект значень як самостійні одиниці системи мови.

Першою назвою, що отримала полісемія у японській мові, було слово 曖昧 /aimai/. Спочатку, його не визначали як особливе явище у мові, а лише використовували для позначення багатозначності слова. Згодом, йому на зміну прийшов лінгвістичний термін 多義性 /tagisei/, що уже виконував роль наукового поняття та назви для процесу, що відбувається у системі японської мови, коли одна лексема має різні значення. Тому в наш час первинна назва використовується не так часто, проте також є визначенням для окреслення поняття «полісемія».

Опублікування книги 曖昧の七つの型 /aimai-no nanatsu-no kata/ – «*Сім типів багатозначності*», що була написана Вільямом Емпсоном у 1972 році, стала вагомим внеском в історію японської мови, тому що з неї розпочалось формування нових поглядів японського населення на багатозначні слова, що переповнюють їх мовлення. За допомогою літературних творів і стилів письменників та поетів того часу, що були наведені як приклад вдалого вжитку багатозначних лексем, автор доніс до читачів цінність полісемії та її багатofункціональність у системі мови. Багатозначні слова по цей час відіграють важливу роль для японської мови, наповнюючи її різноманіттям значень та форм.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИЧНА БАГАТОЗНАЧНІСТЬ І ЇЇ ПРЕДСТАВЛЕННЯ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

2.1. Стилiстичне використання полiсемii в японськiй мовi

Перш за все, слiд зазначити, що значення полiсемантичного слова, так чи iнакше, завжди мають певний зв'язок. Науковцям, якi дослiджують явище багатозначностi у лiнгвiстицi, слiд певною мiрою вiдстежувати взаємозв'язки значень слова з мовою та свiдомiстю суспiльства (Hisanori Iijima, 2023). Таким чином, щоб визначити належнiсть лексеми до полiсемii, проводиться нелегкий дослiдницький процес, у якому окреслюється iсторична спорiдненiсть мiж словом та кожним iз його значень. Для того, щоб схарактеризувати лексему як багатозначне слово, слiд прослiдкувати його iсторичне зародження, розвиток сприйняття у свiдомостi людей того чи iншого часу та пов'язати значення iз поняттям на основi логiчних висновкiв i теоретичного пiдґрунтя.

Основним методом формування i дослiдження значень полiсемантичного слова є *концепцiя прототипiв* (プロトタイプ理論 /purototaipu riron/). В цiлому, її характеризують як наявнiсть у лексеми основного (типового) значення, а решта з них окреслюються у ролi вторинних. Пiд час аналізу лексичних одиниць у дослiдженнi, ми будемо керуватись саме таким розподiлом. Для прикладу функцiонування концепцiї прототипiв, розглянемо слово 狐 /kitsune/, що у перекладi українською означає «лисиця», у «Японському нацiональному словнику» – 日本国語大辞典 (2006). Типове значення цiєї лексеми сформувалося з бiологiчної точки зору, тому що первинно слово виникло на позначення лисицi як тваринного виду. Однак, слово набуло похiдного вторинного визначення на позначення хитрої людини чи шахрая. Цього було досягнуто за допомогою асоцiативного ряду та сформованого у пiдсвiдомостi людей образу звiра, що було перенесено на характеристику людського характеру. Тобто, первинне значення слова також можна назвати типовим. Зазвичай,

саме перший закладений сенс лексеми є основним її значенням, однак іноді також трапляються випадки, коли слово стає широко використовуваним саме у ролі того значення, що історично зародилось пізніше.

Серед вищевказаної інформації уже було згадано такі поняття як метафоризація (процес перенесення значення слова з одного предмета на абсолютно відмінний) та метонімізація (явище використання одного значення слова для опису спорідненого з ним предмету). Ці лексичні методи однозначно є фундаментом формування багатозначності японських слів. До того ж, вони становлять основу належності лексеми до полісемії та спричиняють розширення значеннєвого простору мовлення. Наприклад, крім основного змісту, слово 甘い /amai/ містить в собі значення, що утворено шляхом метафоризації:

(1) これは甘いビスケットです。

/kore-wa amai bisuketto desu/

(Це солодке печиво.)

(2) これは甘い言葉です。

/kore-wa amai kotoba desu/

(Це оманливі слова.)

У реченні (1) використано типове, тобто первинне, значення слова, тож його можна зрозуміти, базуючись лише на цьому. На противагу першому прикладу, у реченні (2) лексема набуває свого другорядного значення, а саме того, що було створено на основі метафоризації образу «солодкого», який наклався на характеристику «обману», що прослідковується в асоціативному ряду як щось «надто солодке, щоб бути правдою». Таким чином, метафора закріпилась за лексемою та історично сформувалась як одне з її значень. За допомогою метонімії слово 甘い /amai/ також отримало декілька значень, як наприклад «недосолений», що як і типовий зміст, передає смакову характеристику об'єкта, тобто виконує ту ж роль у сфері вжитку.

Крім наведених вище методів дослідження та формування багатозначності слів, існує так звана *структура образу* (イメージスキーマ /ime:ji suku:mu/), що активно використовується для осягнення зв'язків між значеннями слова та застосування

кожного з них у мовленні. Цей процес у більшості випадків відбувається ненавмисно, завдяки природному потоку логічних суджень людської свідомості. Загалом, структура образу становить собою явище, коли нове і незвичне для себе, мовець описує за допомогою відомих йому у повсякденному житті образів, порівнюючи один процес з іншим (認知言語学概論, 2021). Завдяки підсвідомому формуванню логічних зв'язків між «новим» та «знайомим», виникає потреба накласти більше значень та образів на лексему, через те що її первинного сенсу недостатньо, попри те, що він резонно пов'язаний зі вторинним. Наприклад, розглянемо слово 中 /naka/, що означає «всередині», та порівняємо два його значення, які виникли у результаті структури образу:

(1) 財布の中に何も無い。

/saifu-no naka-ni nani-mo nai/

(Всередині гаманця нічого немає.)

(2) その財布の中に安い財布がない。

/sono saifu-no naka-ni yasui saifu-ga nai/

(Серед цих гаманців немає дешевого.)

Речення (2) виникло у результаті зв'язку зі значенням, у якому використано слово 中 /naka/ в реченні (1). Первинний сенс слова є зрозумілим для мовця фізично образом «щось знаходиться у чомусь». Однак для застосування лексеми відповідно до контексту в другому прикладі, нове значення сформувалось від знайомого за тією ж структурою. Таким чином, сенс поняття окреслився як «щось знаходиться у чомусь, але має визначені межі». Іншими словами, образ зберігся, однак набув не фізичного, а свідомого значення. Попри перехід між уявним і чуттєвим, структура сенсу залишилась незмінною.

Структура образу виконує вагому роль у формуванні полісемії в японській мові. Відповідно до факту, що багатозначність слова виникає через прагнення суспільства передати щонайбільше образів знайомими словами та описати суть, вдаючись до відомих форм, структура образу переслідує саме цю ідею. Цей метод утворення та дослідження смислових зв'язків у мовленні формує основу для окреслення нових значень і використання їх у побуті, незалежно від обставин. За допомогою структури

образу стає можливим не лише застосування багатозначних слів у мові, але й дослідження та пошук причин виникнення того чи іншого значення в історичному контексті, залежно від логічних зв'язків у свідомості людей того часу.

Не менш значний вплив на полісемію створює культурне середовище мови. Залежно від звичаїв та менталітету нації, одне й те ж слово може набувати різних концептуальних значень (Hisanori Iijima, 2023). Таким чином, наприклад, слово *うち* /uchi/ історично співвідноситься не лише зі значенням «дім», але й використовується в контексті як *сім'я*. Японців покоління за поколінням вчать з дитинства поважати сімейні цінності та культурні традиції. Завдяки тому, що нація надає вагомого значення вмінню цінувати родину та берегти гармонію у власному будинку, дім почав асоціюватись не лише з особистим простором та середовищем спокою і затишку, а також з неодмінною його частиною – сім'єю. Крім того, персональне дозвілля тісно пов'язане з захищеністю в рідних стінах, що уособлюють особисте та недоторкане. Тому слово *うち* /uchi/ також набуло значення «свій», або ж *особистий*. Його використовують з ціллю підкреслити, що щось належить тобі чи настільки близьке до душі, що варте називатись рідним. Отож, виховання та культурні цінності також формують підґрунтя для виникнення і використання багатозначних слів у побуті й повсякденному житті.

Згідно з результатами дослідження професора Нікітіної (1978), полісемія слова здатна бути залежною від контексту в реченні, але може і навпаки – закріплюватись за лексемою та набувати сталого статусу, незалежно від тої чи іншої ситуації. У першому випадку, зміна обставин та теми розмови впливає на слово і надає мотив для трансформації його значення від первинного до вторинного чи у зворотному напрямку. Це явище, що називається синтагматичною полісемією, забезпечує можливість знайти логічний зв'язок багатозначної лексеми з іншими частинами речення та прослідкувати їх дію на значення полісемантичного слова. Для того, щоб розглянути це явище на прикладі застосування, ми скористаємось словом *首* /kubi/, що перекладається як *шия* у типовому значенні, та проаналізуємо його у контексті:

(1) 昨日の体育の授業で首をひねりすぎて、今本当に痛いんだ。

/ashita-no taiiku-no jugyo:-de kubi-wo hinerisugite, kyo honto:-ni itai-n da/

(Вчора я занадто сильно згинав шию на уроці фізкультури, тому сьогодні вона дуже болить.)

(2) 私が質問をしたのに、彼女は首をひねった。

/watashi-ga shitsumon-wo shita-no-ni, kanojo-wa kubi-wo hinetta/

(Я поставив запитання, але вона задумливо похитала головою.)

В обох прикладах слово 首 /kubi/ використано з дієсловом ひねる /hineru/, однак залежно від контексту воно набуває як одного, так й іншого зі своїх значень. У реченні (1) лексема використана у своєму прямому сенсі, оскільки мова йде про фізичну дію. У подальшому контексті можна прослідкувати, що саме шия була зігнута, тому що наявний певний наслідок, який вказує нам на значення слова. Що стосується речення (2), лексема 首 /kubi/ застосовується як частина фразеологізму, у якому слово відіграє роль на позначення *голови*. Якщо ж вирізати фразу 首をひねる /kubi-wo hineru/ з контексту, не буде зрозумілим, означає це фізичну роботу чи збентежені роздуми, однак в першому випадку слово передбачається у типовому значенні, в той час як в іншому використовується другорядне, хоч на перший погляд і здається, що вони взаємозамінні. Внаслідок цього, слова, зміст яких сформувався на основі синтагматичної полісемії часто не зазначаються в словниках чи інших ресурсах як багатозначні, а їх полісемічність встановлюється лише в підсумку використання лексеми у мові. Залежні від контексту слова визнаються полісемічними лише у певних випадках, а не повсякчас. Відповідно до цього факту, розпізнання значення таких полісемантичних елементів системи мови вимагає значно більше зусиль.

З іншого боку, парадигматична полісемія, що є протилежною до синтагматичної, абсолютно не залежить від контексту та проявляється на основі лише багатозначної лексеми, зміст якої не піддається впливу оточуючих елементів системи мови. Тому слова, значення яких сформувались на підґрунті незалежної від контексту лексеми, входять до словникового складу мови як сталі полісемантичні форми. На відміну від слів іншого типу, які набувають характеристик багатозначності шляхом залежності від ситуації, в якій вони були концептуально сприйняті з іншим сенсом мовцем, а згодом і стали загальноприйнятими вважатися полісемантичними. Наприклад, розглянемо речення:

一年生の女の子が目の前を通り過ぎた。

/ichinensei-no onna-no ko-ga me-no mae-wo tojirisugita/

(Повз мене прошла першокласниця, або Повз мене прошла першокурсниця)

Незважаючи на контекст та як би не змінилось речення, слово 一年生 /ichinensei/ може мати значення як *першокласниця*, так і *першокурсниця*. Закладений у цій лексемі сенс є сталим і використовується в обох значеннях відповідно до волі мовця. Таким чином, поняття визначається не впливом змісту всього речення на слово, а лише відомими мовцю та співрозмовнику фактами.

Окреме місце у системі багатозначних слів японської мови займають запозичення з англійської. Внаслідок транслітерації запозиченого слова японськими літерами, багато лексем набувають співзвучності та отримують декілька значень. Крім того, нерідко трапляються випадки, коли запозичене слово набуває характерної йому в оригіналі полісемії. Наприклад, лексема японської мови パスする /pasusuru/ (від англ. pass – *пропускати*) може застосовуватись у двох відносно протилежних значеннях. Використання у фразі 試験をパスする /shiken-wo pasusuru/ здатне означати як *успішно скласти екзамен*, так і *пропустити його*. Здебільшого, іноземні запозичення легко осягнути, розуміючи мову оригіналу, однак у більшості випадків сенс сказаного стає доступним для сприйняття за допомогою контексту чи додаткового пояснення від мовця.

2.2. Прояв полісемії японських лексем у сучасному інтернет-просторі та повсякденному спілкуванні

Полісемія бере свій початок у мовленні від людського світогляду та процесів у свідомості під час комунікації. Офіційно закріплена частина багатозначних слів є відносно сталою та зазвичай поява нових зафіксованих значень у лексемі потребує підтвердження часом та використанням значною кількістю населення. Однак слова здатні набувати нового значення частіше, ніж це вдається висвітлити офіційно та підкреслити в словниках. У наш час інтернет-простір є найважливішим із засобів комунікацій. Не дивно, що саме завдяки соціальним мережам, все більші групи людей мають можливість підтримувати зв'язок, а кожна охоча особистість здатна масово

поширювати інформацію через величезне різноманіття інтернет-сайтів. Передові технології дозволяють ефективно спілкуватись один з одним та ділитись знаннями. Таким чином, пошук односторонніх став значно легшим, а можливість знайти щось цікаве набагато вище. Тому інтернет-користувачі активно підхоплюють та застосовують у своєму мовленні лексику, на яку натрапили в мережі й погоджуються з її суттєвістю. Вигаданий однією людиною спосіб використання лексеми може легко потрапити на загальнодоступний розгляд в соціальних мережах. Саме так, завдяки властивості широкого поширення інформації в інтернеті, суспільство масово вносить до активного вжитку слова, значення яких повністю чи частково відрізняється від закріпленого у словнику.

З тієї причини, що багатозначність відіграє доволі важливу роль у японській мові та є одним з основних методів створення нового та освоєння незнайомого, населення Японії звикло до використання полісемії навіть на просторах соціальних мереж. Крім основного призначення, це явище мови допомагає образно окреслити сказане та приховати власне засудження. Сучасне покоління любить простоту та якнайкоротші способи передачі інформації. Наприклад, чи не найпопулярнішим багатозначним словом є осучаснене ヤバい /yabai/. Його звикли використовувати у найрізноманітніших ситуаціях, і залежно від контексту, воно набуває абсолютно непересічних значень: розпочинаючи з «круто» та закінчуючи «жахливо». У випадку, якби було необхідним внести до словника весь його зміст, це виявилось би цілковито неможливо. Тому що японці можуть вживати слово ヤバい /yabai/ в кожній з можливих ситуацій побуту та повсякденного життя.

Кожне слово японської мови має власну історію походження. У випадку явища полісемії, зародження та розвиток лексеми впродовж років відіграє важливу роль у розумінні та співвіднесенні кожного значення один до одного. Слово ヤバい /yabai/ бере свій початок в епоху Едо (1603–1868 рр.). В той час, існувала відома в'язниця, що мала назву 厄場 /yakuba/. Сформований від цього найменування прикметник やばい /yabai/ викликав асоціацію з казармами, тому його розпочали використовувати у значенні *поганий* (やばいの意味の変化！若者言葉での意味も一覽で紹介, 2024). З плином часу з'являється все більше ситуацій, які описуються з використанням цієї

лексеми. Впродовж багатьох десятиліть, світогляд суспільства змінюється. У такий спосіб, після років еволюції слово набуло трьох розбіжних смислових груп (日本語の「やばい」の意味や使い方とは, 2024):

– первинні значення: поганий, жахливий, сумнівний, небезпечний, дивний та ін. Наприклад, ここから逃げろ。ヤバい！ /soko-kara nigero. yabai/ (*Тікай звідси. Тут небезпечно!*);

– осучаснені значення: класний, крутий, хороший, милий, атмосферний, приємний, теплий та ін. Наприклад, この猫がめっちゃヤバい！ /kono neko-ga mescha yabai/ (*Цей котик неймовірно милий!*);

– поодинокий вигук: «вау!», «о боже!», «нічого собі!» та ін. Наприклад, ヤバい！景色がとていい。 /yabai! keshiki-ga totemo ii/ (*Вау! Який чудовий краєвид*).

Проаналізуємо приклад речення з використанням розглянутої багатозначної лексики: その旅行はヤバい！ /sono ryoko-wa yabai/. Без наявності контексту та наочного образу мовця, неможливо сказати, ця фраза має позитивний емоціональний відтінок чи негативний. Особливістю полісемантичного слова ヤバい /yabai/ є те, що воно містить в собі абсолютно контрастні значення. Отже, у письмовому вигляді та виокремлено із суцільного тексту, речення здатне означати як «Ця поїздка неймовірна!», так і «Ця поїздка жахлива!». Таким чином, незважаючи на те, що багатозначність слова дозволяє влучно і легко виражати більший спектр емоцій, не вдаючись до надмірної кількості варіацій, це явище також формує проблему для розуміння сенсу сказаного. Проаналізувати контекст та виявити ознаки, що вказували б на те чи інше значення лексики, вдається не у всіх випадках. Тому складнощі у розумінні сенсу багатозначних слів продовжують існувати у наш час.

Під час обговорень в соціальних мережах та на інтернет-платформах нерідко зустрічається незвичне використання лексем. Пов'язано це з фактом, що в інтернеті не існує правил правопису. Користувачі мають можливість вільно виражати почуття та емоції так, як вони особисто цього бажають, не підпорядковуючись нормам орфографії та офіційно визнаного мовлення. Саме завдяки перспективі безперешкодного спілкування, інтернет-простір є зручним середовищем для

виникнення нових правил використання слів, тому продовжує існувати як одне з невичерпних джерел полісемії. Таким чином, у сучасному розумінні слово 草 /kusa/, що перекладається як *трава*, отримало несподіване похідне значення «сміхота». На перший погляд, ці поняття здаються занадто відмінними, щоб поєднуватись в одному слові, однак історія виникнення другорядного значення ґрунтується на асоціативному ряду, що сформувався в мережі та став загальновідомим.

Спершу ідея нового застосування слова зародилась із написаної кирилицею лексеми *смiх* – «warai» (笑い). Першу літеру «w» розпочали використовувати як сміх у писемному онлайн спілкуванні. В контексті це виглядало як самостійна частина, не пов'язана граматично з реченням. Наприклад, коментар під відео おかしな猫www /okashina neko www/, можна перекласти «Кумедний котик, ха-ха-ха». Згодом користувачі виявили схожість вказаного запису на траву, звідки й виникла асоціація з ієрогліфом 草 /kusa/. Таким чином, наразі це слово отримало значення, що подібне до лексеми 笑い /warai/ – *смiх*. Активне використання лексеми у похідному значенні продовжується у сучасному інтернет-просторі, незважаючи на те, що у словниках воно зустрічається надзвичайно рідко. Існує навіть сталий вираз, який виник на основі другорядного сенсу – 草不可避 /kusafukahi/, що означає «не можу перестати сміятись». Він не є особливо відомим, однак використовується на різних японських форумах та у соціальних мережах («草不可避」の意味とは? 「草原不可避」 「大草原不可避」もあわせて解説, 2022).

Крім полісемантичних слів, що набувають зовсім нового значення завдяки масовому використанню в інтернет-просторі, деякі лексеми, або навіть цілі структури, лиш частково трансформуються та адаптуються під застосування у певному особливому сенсі. Яскравим прикладом цього явища є вираз на позначення вподобання, що у первинному сенсі означає «Це чудово!» (いいね /ii ne/). У наш час його звук бачити повсякчас кожен користувач соціальних мереж. Фраза формувалася із прикметника いい /ii/ (*хороший*) та допоміжної частки ね /ne/ на позначення питального звороту *чи не так*. У розмовному мовленні звично застосовувати цей вираз для прояву емоції захоплення чи приємного подиву. Однак з появою соціальних

мереж, конструкцію розпочали використовувати як так звану вподобайку для фото, відео, постів та ін. Спершу первинне значення частково зберігалось і лексему використовували як спосіб виразити вподобання. Проте з плином часу фраза набувала нового сенсу, втримуючи за собою право передавати думку людей щодо публікації. Наразі вираз いいね /ii ne/ може означати, як згоду з тим чи іншим твердженням автора контенту або правилами користувача певного сайту, так і прояв підтримки чи співчуття. Наприклад, використовуючи цю фразу під сумним відео чи статтею, споживач не має наміру сказати, що йому подобається безпросвітна ситуація автора, навпаки – він виражає жаль з приводу таких обставин і вираз уже набуває образного значення «Тримайтесь, все буде добре». Таким чином, одна і та ж фраза змінює сенс, що намагається передати користувач, в залежності від контексту. Ця тенденція сформувалась внаслідок впливу соціальних мереж на свідомість суспільства та створення нового сенсу для знайомого уже до цього виразу.

2.3. Висвітлення проблеми перекладу полісемантичних слів японської мови іноземною

Багатозначні слова японської мови, що становлять значну частину її словникового складу, викликають ряд складнощів не лише у розумінні оригінального відтворення у японському контексті, але й при перекладі іноземною мовою. Звісно, щоб трансформувати текст, потрібно абсолютно розуміти його значення у мові оригіналу, а також бути здатним сформулювати загальне уявлення щодо усіх деталей сказаного. Тому заведено вважати, що ці проблеми є взаємопов'язаними між собою та формують підґрунтя для некоректного перенесення значення слів мовою перекладу, що часто призводить до непорозумінь серед необізнаної частини населення, яка має можливість сприймати лише готовий результат роботи. Таким чином, перекладач несе відповідальність за правильне та точне відтворення японського змісту іноземною мовою, тому повинен проявляти добросовісність щодо процесу перекладу. Щоб запобігти небажаним неясностям при масовому поширенні, необхідно бути уважним до полісемії, що є невіддільною частиною японського

мовлення та може стати проблемою, якщо вдатись до необачності та ігнорувати її важливість.

Розглядаючи іноземні матеріали, які уже інтерпретуються як продукт перекладу, рідною мовою у ролі споживача контенту, ми можемо прослідкувати, що найчастіше некоректність освітлення значення у зв'язку з полісемією проявляється у найменуваннях та заголовках серед інтермедії, статей, мистецтва та ін. Ця тенденція пов'язана з тим, що у перекладача недостатньо інформації для перекладу назви на початку. Тому цей процес зазвичай є завершальним, тобто фінальним етапом, що виконується у кінці роботи, а не на старті. Однак на відміну від невеликих статей, завершених творів та класичної літератури, що існує уже багато років, сучасні витвори мистецтва, що популярні серед населення, такі як аніме, манга, ранобе та ін., здебільшого неможливо підпорядкувати до цього способу. Причиною є те, що серед контенту новочасного інтернет-простору, найважливішу роль відіграє актуальність. Суспільство слідкує за онгоінгами та охоче переглядає найновіші публікації, очікуючи що найшвидшого перекладу.

Слово онгоінг походить від англійського *ongoing*, яке перекладається «робота, що знаходиться в процесі». Цей термін використовують щодо різних видів мистецтва, які ще не завершено та продовжують виходити по частинах, публікуючись на просторах мережі. Саме через це виникають складнощі з перекладом назви. Контент потребує відразу мати сформований заголовок, однак його сюжет достеменно не є відомим, тому перекладач не має можливості підкріпити сенс виразу завдяки контексту. Попри недостатню кількість інформації, очікування виходу повного обсягу твору може викликати втрату актуальності, тому що за цей час інша команда перекладу може з легкістю розпочати роботу над ним раніше. Таким чином, доволі часто виникає явище, суть якого полягає у тому, що назва не збігається зі змістом роботи. Для осмислення значення полісемантичних слів частіше всього потрібно щонайменше знати контекст. У назві зазвичай використовується лише короткий влучний вираз, що описує події твору, тому перекладачеві складно виявити до якого сенсу схилитись при перекладі багатозначного слова.

Яскравим прикладом некоректного перекладу назви аніме, що був спричинений полісемією в оригіналі, можна інтерпретувати 薬屋のひとりごと /kusuriya-no hitorigoto/ – «*Монолог травниці*» (2023). На початку прем'єри першого сезону екранізації однойменного ранобе, деякі команди перекладу використовували альтернативну назву «*Монолог в аптеці*». За допомогою аналізу оригінального заголовка, з'являється можливість зрозуміти причину настільки відмінних інтерпретацій, що непомітні з позиції простого глядача. Слово 薬屋 /kusuriya/, яке наявне у назві аніме, є багатозначним і може перекладатися як *аптека*, так і *фармацевт* – людина, що зазвичай працює в аптеці. Внаслідок полісемії цієї лексеми, виникло два розбіжні варіанти перекладу. Обидві альтернативи демонструють граматично правильний переклад українською, тому що вирізана із контексту фраза може набувати обох значень. Однак пояснення до назви приховано саме в сюжеті аніме, перші серії якого розповідають початок історії, що розгорнулася з приводу монологу головної героїні, що і є фармацевтом, тобто травницею. Ця ситуація виникла не в аптеці, але саме вона стала приводом до найменування екранізації. Таким чином, через недостатню кількість контексту, полісемія призвела до хибної інтерпретації та неправильного сприйняття глядачами.

Крім випадкових непорозумінь внаслідок багатозначності слова, часто у японській мові полісемія використовується навмисне. Це явище нерідко стає основою для жартів чи зумисного використання лексеми в обох значеннях, тобто для інтерпретації відразу двох необхідних значень за допомогою одного слова. У ролі прикладу, розглянемо назву манги японського автора Міцучі Йомару: 人類蝕 /jinrui shoku/ (2023), що перекладається одночасно як *Затемнення людства*, так і *Загибель людства*. Невідомо, чи навмисно автор використав багатозначну лексему 蝕 /shoku/ у найменуванні свого твору, однак тим самим він розкрив одразу дві можливі інтерпретації:

– первинне значення слова, що передає процес, коли одне небесне тіло приховується іншим, потрапляючи в його тінь. Це явище і є затемненням, але лексема здатна використовуватись не лише в астрономічній сфері;

– у вигляді дієслова, 蝕む /mushibamu/ означає процес, коли тіло та розум руйнуються і гинуть від хвороби. Тому лексема у поєднанні з іншим іменником набуває значення загибель чи ерозія (精選版 日本国語大辞典, 2006).

Таким чином, використовуючи одну полісемантичну лексему, автору під силу передати вказані значення, кожне з яких демонструє істинний сенс і описує частину сюжету. Тому при перекладі складно досягти повної інтерпретації та зрозуміти, який варіант назви є більш вдалим, спираючись на відомі частини історії та контексту, якщо у мові перекладу немає полісемантичної лексеми, що була б здатна охопити обидва значення, подібно оригіналу.

Висновки до Розділу 2

Варіативність значень полісемантичних слів пронизана певним взаємозв'язком. Науковці зазначають, що цей зв'язок закладений у свідомості суспільства, тому нерозривно пов'язаний з нею. Крім того, на виникнення нових значень слова впливають навколишні чинники, такі як культурне середовище та менталітет нації. Для розуміння зв'язку між факторами та власне полісемією, використовується *структура образу* (イメージスキーマ /ime:ji suku:mu/), що означає процес у свідомості людини, який відбувається під час виникнення асоціацій.

Враховуючи вищевказані факти, формуються способи зародження та методи дослідження полісемії. Ключовим із них є *концепція прототипів* (プロトタイプ理論 /purototaitipu riron/), що окреслюється як поділ значень лексеми на первинне та другорядні (похідні). Однак фундаментом формування змістового наповнення лексеми, так чи інакше, залишаються процеси метафоризації (перенесення значення з одного предмета на абсолютно інший) та метонімізація (застосування одного значення слова для опису спорідненого з ним). Вони також являють собою основу належності слова до полісемантичної частини словникового складу мови.

Полісемія може бути залежною від контексту та бути характерною для слова, незалежно від цього. У першому випадку ми маємо справу з синтагматичною полісемією, а другий інтерпретує значення парадигматичної полісемії. На прикладі

речень японською мовою, вдалось зрозуміти, наскільки важливим є контекст в обох з типів багатозначності. Таким чином, незважаючи на те, що у випадку парадигматичної полісемії, контекст не є фактором, що впливає на зміст слова, у підсвідомості мовця та співрозмовника виокремлюється потрібне значення залежно від ситуації, обставин чи інших чинників.

У сучасній японській мові чітко простежується явище полісемії, що є одним з найкращих засобів спрощення розмовної мови. Тому серед інтернет-простору виникає значна кількість багатозначних слів, що швидко розповсюджуються і масово використовуються в соціальних мережах. Наприклад, відоме слово ヤバい /yabai/, що розглядається у спектрі значень від «жахливо» до «неперевершено». Також було проаналізовано інші приклади, такі як слово 草 /kusa/, що означає *трава*, але набуло значення *сміх*; або ж фраза いいね /ii ne/, яка має широкий інтервал значень, в залежності від обставин, що виник через використання виразу як «вподобайки» в соціальних мережах.

Явище полісемії здатне значно впливати на якість перенесення значення тексту на іноземну мову, як під час перекладу літератури, так і сучасних видів мистецтва. Таким чином, часто виникають складнощі з перекладом заголовка, як було наведено у прикладі з назвою аніме 薬屋のひとりごと /kusuriya-no hitorigoto/ – «*Монолог травниці*» (2023). Однак у наш час полісемію також використовують, щоб передати відразу два значення одним словом. Цей прийом є корисним для насичення мови, проте також спричиняє труднощі з вибором полісемічного еквівалента іноземною мовою.

ВИСНОВКИ

Під час проведеного дослідження ми визначили особливості полісемії у японській мові та проаналізували історичні умови виникнення терміну багатозначності під впливом розвитку мовлення. Крім того, було встановлено обставини зародження поняття *багатозначність* – 多義性 /tagisei/, якому передувало визначення 曖昧 /aimai/, що дослівно означає явище *неоднозначності* лексеми. Полісемія становить об'єкт вивчення з точки зору лексичної семантики – науки, що досліджує значення мовних одиниць. Внаслідок опрацювання багатозначних слів, стає можливим поглиблення знань семантичної системи мови. Завдяки аналізу матеріалів на тему полісемії, вдалось також визначити, що другорядні значення лексеми виникають у результаті трансформацій значення, таких як *метафоризація* (隱喩化 /inyuka/), *метонімізація* (換喩化 /kanyu/), *асиміляція* (同化 /do:ka/) та ін. Дослідження методів створення нового змістового наповнення слова дозволяє також зробити висновки щодо функціонування багатозначності в системі мовлення та окреслити особливості застосування значень залежно від обставин. У результаті аналізу наведених вище фактів, ми дійшли до висновку, що виникнення полісемії нерозривно пов'язане з людською свідомістю. Тому формування значень слова зазнає впливу культурних чинників та менталітету суспільства.

В процесі дослідження виникнення та історичного розвитку багатозначності, вдалось також скласти уявлення про ставлення японців до полісемії впродовж становлення мови. Особливу увагу багатозначним словам розпочали приділяти після опублікування книги під назвою «*Сім типів багатозначності*» – 曖昧の七つの型 /aimai-no nanatsu-no kata/, написаної Вільямом Емпсоном у 1972 році. Вона стала ключовим моментом у зародженні поняття «полісемія» для японського суспільства. Завдяки закладеним у творі твердженням, вдалось розглянути явище полісемії з нового боку. Таким чином, японці розпочали сприймати його як засіб збагачення мови та насиченості її словникового складу. Крім ролі полісемії у мовленні як позитивного явища, розкрились також наслідки, що ускладнювали сприйняття. До них можна віднести появу такого явища як *омонімія* (同音異義語 /do:onigigo/) та виникнення складнощів у їх розмежуванні. У зв'язку з цими особливостями мовних

одиниць почали зароджуватися труднощі у розумінні закладеного у слові сенсу, тому насичення лексичного фонду мови призвело також до ускладнення його вивчення.

Як уже було зазначено у висновках, під час роботи з матеріалами було виявлено підтвердження зв'язку полісемії з підсвідомістю людини. На основі відомостей про *концепцію прототипів* (プロトタイプ理論 /purototaipu riron/), що характеризує значення полісемантичних лексем за розподілом на типові та другорядні, класифікацію було застосовано на прикладах багатозначних мовних одиниць, а також – у подальшому дослідженні, використовуючи поняття первинного і похідного значень. Крім основної концепції, було детально опрацьовано явища формування багатозначності шляхом метафоризації та метонімізації у японській мові. Визначивши їх відмінні характеристики, вдалось також на прикладах розглянути процес утворення нових значень слова. Таким чином, стає можливим достеменно зрозуміти суть зародження нового змістового наповнення лексем, спираючись не лише на загальні поняття, але і керуючись прикладами із сучасного мовлення. У результаті подальшого аналізу, отриману інформацію вдалось підтвердити опрацюванням процесу, що називають *структурою образу* (イメージスキーマ /ime:ji suki:mu/). Загалом, це явище підсвідомо використовується людиною під час процесу мислення. Воно інтерпретує формування зв'язку між новим та знайомим, тобто встановлюється асоціація і два образи поєднуються. Таким чином, як і образи «невідомого» та «відомого», поєднуються також «первинне» та «похідне» значення у полісемантичних одиницях мови.

Завдяки проведеному дослідженню стилістичного використання багатозначних слів у мовленні, вдалось систематизувати особливості формування багатозначності залежно від контексту. У процесі роботи з інформаційними ресурсами, ми опрацювали відомості про синтагматичну та парадигматичну полісемію. Таким чином, на прикладах одиниць японської мови вдалось розпізнати їх різницю та виявити ключові особливості. Полісемантичні лексеми, значення яких виникає лише в контексті та не є закріпленим за словом, виділяється у лінгвістиці як синтагматична полісемія, а протилежною їй за характеристиками є парадигматична. В системі японської мови яскраво простежуються обидва мовних явища. Це пов'язано з тим, що

мовлення зазвичай будується на неоднозначності контексту та часто розглядається зі сторони асоціативних поглядів.

Під час порівняння та співвідношення первинного та похідного значень полісемантичних лексем сучасного японського мовлення, було відновлено історію їх виникнення та встановлено зв'язок між значенням слова та світоглядом суспільства у процесі зіставлення історичного періоду зародження лексеми та сьогодення. Завдяки результатам аналізу прикладів, вдалось окреслити роль інтернет-простору для зростання кількості багатозначних слів. Зазвичай, у літературній мові допускається вживання слів лише у затверджених офіційно значеннях. Тому виникнення полісемії зустрічається частіше під час побутового спілкування і в розмовному мовленні. Таким чином, інтернет є основним джерелом формування багатозначності та наділення знайомих слів осучасненим значенням, що швидко поширюється через соціальні мережі та сайти. У зв'язку з тенденцією спрощення у японській мові, сучасна молодь вдається скоріше не до розширення словникового складу мови, а до насичення поширених лексем новими значеннями.

У результаті дослідження та аналізу матеріалів роботи, було доведено, що врахування полісемії японської мови безумовно є важливим аспектом під час перекладу. Вибір еквівалента в некоректному сенсі впливає на передачу тексту та розуміння змісту. Тому важливо звертати увагу на полісемантичні лексеми в контексті та доречність кожного з їх значень. Суспільство здатне також використовувати багатозначність на свою користь під час вибору необхідного слова, щоб одночасно передати два різних змістових наповнення. Таким чином, полісемія становить загрозу неправильного перекладу, а разом з тим – складність у виборі іноземного відповідника, що найточніше відтворив би оригінальне значення. Тому дослідження багатозначності є важливим не лише для філологів і лінгвістів, але і безумовно становить значну цінність для перекладачів. Потрібно володіти достатньою кількістю знань, щоб навчитись розпізнавати полісемантичні лексеми та вправно помічати коливання у значеннях, що на перший погляд недоречні у поданому контексті.

要約

日本語の多義性を研究した。多義性は日本語に不可欠なものであるため、会話における多義性の働きを研究してきた。研究は科学的な資料と日本語の例文に基づいて行われた。

このテーマに関する歴史的な資料を調査しているうちに、多義性に対する日本人の考え方の変化がわかった。さらに、多義性と人間の意識の関係を説明した。

多義語の理論と形成方法について研究した。日本語の語句を例にして、プロトタイプ理論とイメージスキーマを調べた。また、日本語における隠喩化と換喩化の現象についても検討した。この調査は、多義性の原理をよく理解するのに役立った。

インターネット上の現代的な会話にある多義性の例を調べた。こうして、ソーシャルメディアのコミュニケーションを通して、多義性形成の特質を解明できた。現在人気のある言葉を例とした。

研究の結果、多義性の学習は翻訳者にとって重要であることがわかった。文脈によって言葉の意味を使い分けることが翻訳には不可欠なのである。

日本語の多義性の役割や 現代語の傾向との関係を説明し、研究の目的を達成した。

キーワード： 多義性、多義語、プロトタイプ理論、イメージスキーマ、隠喩化、換喩化、現代語。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Комарницька, Т. К., Комісаров, К. Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т. 1.* Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Комарницька, Т. К., Комісаров, К. Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т. 2.* Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Кочерган, М. П. (2001). *Вступ до мовознавства.* Київ: Академія.
- Лисиченко, Л. А. (2008). *Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти.* Харків: Видавнича група «Основа».
- Нікітіна, Ф. О. (1978). *Семантичні та словотворчі проблеми сучасної термінології.* Київ: Видавництво при Київському державному університеті.
- Словник літературознавчих термінів.* (2011). Відновлено з <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/>
- Encyclopaedia Britannica Online. (2012). *Japanese literature.* Retrieved from <https://www.britannica.com>
- Hisanori, I. (2023, November 1). 語彙意味論から見た多義性. Retrieved from https://note.com/vocab_1213/n/n9e7970a657b9
- Hisanori, I. (2023, June 18). 認知言語学における一般的な多義語のお話し. Retrieved from https://note.com/vocab_1213/n/ncc1a41917e47
- Baldinger, K., & Wright, R. (Ed.). (1980). *Semantic theory. Towards a modern semantics.* Oxford: Basil Blackwell.
- Shibatani, M. (2023, March 28). *Japanese language.* *Encyclopedia Britannica.* Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/Japanese-language>
- Studfiles. (2016). *Формування японської мови.* Відновлено з <https://studfile.net/preview/5114860/>
- Yamaguchi, T. (2007). *Japanese linguistics: An Introduction.* Bloomsbury Publishing.
- 「草不可避」の意味とは？「草原不可避」「大草原不可避」もあわせて解説. (2022, April 10). Retrieved from <https://kw-note.com/internet-slang/kusahukahi/>
- 言の葉手帳. (2024). やばいの意味の変化！若者言葉での意味も一覧で紹介. Retrieved from <https://kotobanoimi.com/yabai-imi-hennka-1498>

- コトバンク. (2019). 曖昧(あいまい) とは? 意味や使い方. Retrieved from <https://kotobank.jp>
- 【スラング一覧表】よく使われるスラングや日本語意味を紹介、ビジネスでの利用は要注意. (2020, December 8). Retrieved from https://insrave.co.jp/eikaiwan/slang/#google_vignette
- 中学国語 類義語・対義語・多義語の一覧と問題. (2021, May 13). Retrieved from https://manab-juku.me/japanese/ruigigo-taigigo-tagigo/#outline__3_1
- 日本語の「やばい」の意味や使い方とは? 例文や言い換え表現も解説. (2024, March 22). Retrieved from https://goandup-japan.com/easy-to-understand-explanations-for-foreigners-with-the-meaning-and-example-sentences-of-yabai/#google_vignette
- 日本国語大辞典. (2006). 精選版.
- 三好・準之助. (2008, March 1). 語彙の対照研究のための多義構造の記述モデル.
- 半数以上が最近多様性に関する話題が増えてきたと実感. (2024, February 26).